

A gyerek sokat kibír, talán mert nem érti egészen és azt hiszi, úgy kell lennie, az a világ rendje. Így voltam az iskolai csúfolódásokkal, kaptam is, adtam is. Engem totocskának hívtak, néha üveges tótnak, aki majd jól hanyatt fog esni és összetörnek a hátijában cipelt üvegek. Ezt szemléltetve, ha nem vettem észre hogy valaki leguggolt a hátam mögé, meglöktek és persze átestem rajta. De a Kálvária utcai Triebék fia sem járt jobban, ő svábbogár lett, meg milimári, az Albert fűszeres csemetéje pedig judásfattyá, amit zsidósága okán kapott. És persze változatos csúfneveket találtunk ki a testi hibákra vagy rossz szokásokra is.

Az engem ért csúfolódások oka a nagyapám volt, aki tényleg tót volt, még az első világháború után jött át a felvidékről Budapestre. Igaz nem üveges, hanem szabómester volt. Jött vele nagyanyám is, aki alig tudott magyarul, ezért legfeljebb mosni, takarítani járt el, ha hívták. A nyolcadik kerületi Kálvária utcában találtak egy utcára nyíló tizennégy négyzetméteres üzlethelyiséget, abban éltek hárman, mert már anyám is velük volt. Nagyapám itt nyitotta meg „úri szabóságát”. Tipikus munkáskerület volt, a MÁVAG, a Ganz Wagon, a Baross utcai villamos remiz, a József városi MÁV raktárak, a Fűvészkert és a Ludovika adott munkát a szerencsésebbeknek. Ugyan szmokingot senki nem rendelt, de a foltozások, átszabások mellett néha egy-egy olcsóbb öltöny is dicsérte nagyapám tudását. Hamarosan priccset építettek a magas mennyezet alá és lett hálószobájuk is. A Kálvária utca végén volt a Dugonics utca és benne a „dugó” azaz népiskola. Ide járt anyám és később itt csúfolódtak velem is.

Apám asztalos segéd volt és a Kálvária utca elején talált egy udvari szoba-konyhát, én már ide születtem. A Csobánc utcai óvoda után innen jártam a dugóba okosodni. Anyám gyári munkás lett, apám meg legtöbbit munkaszolgálatos, mert közben a felnőttek addig csúfolódtak egymással, mígnem kitört a háború. Negyvennégyben minket kibombáztak, és nagyapám közbenjárására a Kálvária és Kőrös utca sarkán lévő háromemeletes ház első emeletén kaptunk egy igazi polgári lakást. Az előszobából nyílt a konyha, fürdőszoba, WC, és spejz, valamint egy nagyobb és abból egy kisebb szoba. Volt még benne, rengeteg svábbogár és poloska is, de ettől még ez volt nekünk a luxus netovábbja. Ahogy a régi lakóktól megtudtuk egy Appel nevű zsidó családé volt, akiknek el kellett menniük és még a bútorukat sem vihették magukkal. Tíz éves voltam, már hallottam egyet-mást a háború borzalmairól, de igazából ekkor kezdtem megérezni, felfogni. Mert hogy lehet, hogy egy ilyen szép lakást itt hagytak, hogy a bútorokat, de még a játékokat sem vihették el? Lapozgattam a mesekönyveket és bár nem értettem, mert németül voltak, de a belefirkálások, az ábrák és képek kiszínezése pont olyanok, mint az én mesekönyveimben. Lehetek volna az enyéme is. Azok, amiket a bombázáskor veszítettem el. Sokféle emberek laktak ebben a házban. Volt köztük tisztviselő meg kereskedő, sok magányos asszony és apa nélküli család. A háború közepén nem volt ebben semmi különleges, hiszen mi is azok voltunk, én sem láttam már nagyon régen apámat. Aztán voltak olyanok, akikről senki nem tudott semmit, vagy ha igen, nem mondták. Ilyenek voltak a másodikon lakó Csatáriék, akiktől mindenki tartott, bár ezt senki nem mondta. Hangos, kötekedő emberek voltak, semmi nem volt elég jó nekik. Szegény Balogh néni, a házmester sokat szenvedett tőlük. Pálos úr, a légóparancsnok is többször rendre utasította Valért, a nagykamasz fiúkat, de az még vissza is feleselt neki.

Mi hamar beilleszkedtünk az új közösségbe, nagyapámnak még kuncsaftja is akadt közülük. A szomszédunkban lakó Sebőkék különösen kedvesek voltak nekem. Tulajdonképpen és főleg a lányuk: Zsuzsi. Ő is a dugóba járt, amíg még volt tanítás. Zsuzsi egy évvel volt idősebb nálam és az ő apja is a fronton volt, ketten laktak az anyjával. Szép arcú, sokat nevető, közvetlen lány

volt, egyszer felvitt a harmadikon lakó Gertrúd baroneszhez is, akihez zongoraórára járt. A baronesz öreg édesanyjával lakott, aki igazi báróné volt, bár ezt soha nem említette. Nagyon szép lakásuk volt, tele csipketerítővel meg porcelán figurákkal. Gertrúd a húszas évei végén járhatott, sovány, kicsit púpos, halkbeszédű volt. Az arcán pattanásokkal és barnás foltokkal, amiket néha bekent valami fehér krémmel. Nem volt szép, de ha beszélt a szeme csillogott és mindig mosolygott hozzá.

Zsuzsi hozzánk is bejárt, azt mondtuk, hogy együtt tanulunk, de legtöbbször papás-mamást játszottunk az Appeléktől örökölt babákkal és mackókkal. Egyszer váratlanul megcsókolt, amiért nagyon zavarba jöttem, de később büszke voltam rá és elhatároztam, ha megnövök majd elveszem feleségül.

1944 november második felében már mindennaposak voltak a bombázások, leköltöztünk a pincébe. A baroneszék fent maradtak a lakásukban. Ha csendesedtek a harcok és Pálos úr a légóparancsnok nem figyelt, felszöktünk hozzájuk a hátsó lépcsőházon át.

Egy alkalommal már jöttünk visszafelé, amikor váratlanul valahol a közeli utcában nagy robbanás volt. Nagyon megijedtünk, összekapaszkodtunk és Zsuzsi a szívére tette a tenyeremet, hogy érezzem, milyen nagyon dobog. Egy forró, labdányi halmocska volt a kezemben és megint nagyon zavarban voltan. Aztán lépteket hallottunk és futottunk le a pincébe. Persze jól leszidtak minket a szüleink. Többször már nem is tudtunk felszökni. Még korábban egyszer Sebőkné mesélte a nagyapámnak, hogy Valér, a Csatáriék fia olyan furcsán nézegeti a lányát, nem is tudja, mit kellene csinálnia, de fél tőle. Szerencsére Valér ritkán volt otthon. Úgy tudták a leventékkal tölti az idejét. Hanem egyszer, pár nappal karácsony előtt, nyilas karszalaggal jött le a pincébe és a pisztolytáskáját csapkodva hangosan szidta a zsidókat és a katonaszökevényeket. De inkább komikus volt, mint félelmetes. Sebőkék előtt megállt és megint hosszasan nézte őket, majd hirtelen megfordult és gyors léptekkel elment. Megkönnyebbülve sóhajtott fel mindenki. Ám karácsony napján ismét megjelent és egyenesen Sebőknéhez ment, ráparancsolt, hogy menjen vele, és hozza a papírjait meg a kölykét is. Sebőkné nagyon megijedt, sírva mutatta a keresztlevelét, és kétségbeesve nézett körül, de senki nem nézett rá vissza. Ekkor a légóparancsnok Pálos úrhoz fordult, hogy igazolná őt, hiszen a férje most is katona, a hazát védi, hát mit kellene neki még igazolni? De Pálos úr is csak annyit mondott, hogy ő is így tudja és látta a keresztlevelet is. Erre Valér rákiáltott az asszonyra, hogy majd a parancsnok testvér megvizsgálja a papírjait és már tuszkolta is őket kifelé.

Sebőkné valóban keresztény volt és Zsuzskát is megkeresztelték, de mindenki tudta, hogy a férje zsidó, akit még tavasszal behívtak munkaszolgálatra. Azóta senki nem látta.

Csak karácsony másnapján kerültek elő. Az asszony szinte megöregedett, hajából jókora ősz tincs lógott a homlokába. Zsuzska olyan volt, mint az alvajáró. Üveges tekintettel kapaszkodott az anyja karjába, senkire nem nézett, mintha nem is látna senkit, nem is tudná, hol van.

Behúzódtak egy sarokba és egymást átölelve, némán, mozdulatlanul kucorogtak a bőröndjükön. Oda akartam menni hozzá, de anyám nem engedte. Mások sem szóltak hozzájuk, némán lesütötték a szemüket és elfordították a fejüket. Düh és döbbenet ült a szemekben, néhány asszony vállát rázta a zokogás.

Karácsony múltával már utcai harcok kezdődtek, január első napjaiban hol a németeké volt a ház, hol az oroszoké. Csatáriék eltűntek a házból, senki nem hallott róluk többet. Az asszonyok banyának öltöztek, igyekeztek mennél öregebbnek és mocskosabbnak látszani, mert rémisztő hírek keringett az orosz katonákról. De ők egyelőre beérték az órákkal, azt nagyon szerették. Gyorsan peregtek az események, néha sikerült Zsuzsi közelébe kerülnöm, megszólítanom, de

vagy nem válaszolt, vagy könnyeivel küszködve csak annyit: hagyjál.

A ház ugyan kapott néhány belövést, de az emberek folyamatosan költöztek vissza a lakásokba. A mienket is találat érte az utcai fronton, nagyapám ideiglenesen ki tudta javítani. Zsuzsival már nem találkozhattam, Pálos úr mondta, hogy az ő lakásukban nagyobb károk keletkeztek ezért elköltöztek rokonokhoz.